امنیت اجتماعی زمینه ساز توسعه گردشگری

چکیده

امروزه سیاحت و گردشگری به عنوان فعالیتی فرهنگی و اقتصادی در جوامع مختلف شناخته شده است. توسعه گردشگری، عامل مؤثری برای مقابله با فقر بوده و موجب افزایش درآمد قشرهای مختلف، کاهش بیکاری و رونق اقتصادی و اجتماعی می شود. لازم به ذکر است که کشور ایران در حوزه گردشگری فرصت های بیشماری دارد، و به نظر میرسد با ارتقای سطح امنیت اجتماعی و ایجاد بسترهای های مناسب بتواند زمینه ساز توسعه گردشگری شده و به جایگاهی که درخور شأن جمهوری اسلامی ایران است دست یابد. روش جمع آوری داده در این مقاله بر اساس مطالعات کتابخانه ای بوده است، و هدف از پژوهش حاضر، بررسی نقش امنیت بر صنعت گردشگری می باشد. نتایج این تحقیق حاکی از آن است که رونق گردشگری باعث رونق سایر بخش های موجود در جامعه بالاخص بخش اقتصادی شده و به دنبال سرزندگی بخش های گوناگون، گردشگری منجر به ارتقاء امنیت می شود.

واژگان کلیدی: امنیت، توسعه گردشگری، صنعت گردشگری، ایران

۱- مقدمه

سیر و سیاحت و سفرهای گردشگری ، هرچند طبق یافته های باستانی و داده های تاریخی پدیده ای دیرپا و قدیمی است و عمری به قدمت تاریخ و تمدن بشری دارد، اما ضرورت های زمان، همراه با توسعه و گسترش فناوری باعث شده است که نیاز به استراحت، تفریح و تمدد اعصاب بیش از هر زمان دیگری در این عصر نمود پیدا کند(فاضل نیا، ۱۳۸۹: ۲). پیشرفت روزافزون فناوری در قرن بیست و یکم موجب خواهد شد که وقت انسان بیش از پیش آزاد و ثروتش افزون گردد، در نتیجه زمان بیشتری را صرف اوقات فراغت خود نماید(وارثی، ۱۳۹۳: ۳).

امروزه اهمیت گردشگری از نظر اقتصادی و اشتغال زایی به حدی است که می توان آن را به عنوان نیروی محرکه اقتصادی هر کشوری محسوب کرد. گردشگری مزیت های فراوانی دارد و می تواند منبع مهمی برای اشتغال باشد، از طرفی فعالیتی است که غیر از مزایای اقتصادی و اشتغال زایی، تأثیرات اجتماعی و فرهنگی بسیاری دارد. با توسعه گردشگری می توان باعث ارتقا سطح رفاه زندگی اجتماعات بومی شد، اما جذب توریست نیازمند مکانیزم های مختلفی است، یکی از آنها جلب اعتماد گردشگران است(هزار جریبی، ۱۳۸۹: ۲).

به عقیده کارشناسان سازمان جهانی گردشگری شرایط لازم برای رسیدن به توسعه پایدار سرمایه گذاری در گردشگری با اتکا بر اندیشه های سیاسی و امنیت جوامع در سطح ملی و منطقه ای می باشد و بدون آن نمی توان به توسعه پایدار اندیشید. موفقیت و رشد پایدار گردشگری در گرو عملکرد مناسب چرخه گردشگری و عناصر و فاکتورهای متعددی است که روی هم رفته سامانه گردشگری را تشکیل می دهند. این مؤلفه ها هریک در سامانه مذکور اهمیت خاصی داشته و با سایر مؤلفه ها ارتباط تنگاتنگی دارند. یکی از مهم ترین این فاکتورها که رونق و توسعه گردشگری در گرو آن است، «امنیت گردشگران و مقصدهای گردشگری» است(امینیان، ۱۳۹۱: ۲). از این رو گردشگران برای کشورها و مناطقی که به آن سفر می کنند، سفیرانی هستند تا امنیت موجود در آن را همان طور که هست توصیف کنند. رونق گردشگری در یک منطقه و تردد گردشگران در یک مقصد، موجب به وجود آمدن امنیت می شود و توسعه آن، عامل مؤثری در مقابله با فقر است و موجب افزایش درآمد قشرهای مختلف، کاهش بیکاری و رونق اقتصادی و در نتیجه بهبود کیفیت زندگی مردم و افزایش رفاه اجتماعی می شود. البته این قضیه همیشه هم صادق نیست، چرا که در برخی مواقع، وجود پدیده گردشگری و رفت و آمد گردشگران باعث ناامنی شده است. با این وجود صنعت گردشگری و مقوله امنیت ارتباط تنگاتنگی با هم دارند (لطفی فر، ۱۳۹۱: ۱) .

از نظر اقتصادی، گردشگری بین المللی بیشترین عایدی را ایجاد می کند، دریافتی های ارزی حاصل از گردشگری بین المللی بیشتر از محصولات نفتی، خودرو و تجهیزات ارتباطی تأمین می شود (تقوی، ۱۳۸۸ : ۳).

بر اساس ارزیابی های انجام شده تا سای ۲۰۱۱ بیش از ۵۵ میلیون گردشگر سالانه به خاورمیانه سفر خواهند کرد. بر همین اساس تا چهار سال آینده شمار گردشگران خاورمیانه ۲ برابر خواهند شد و با رشدی حدود ۶۷ درصد میزان درآمدهای صنعت گردشگری به ۵۱ میلیارد دلار می رسد (فاضل نیا، ۱۳۸۹: ۲).

ایران با توجه به امتیازات فراوانی که از نظر تنوع آب و هوایی، جاذبه های طبیعی، تاریخ و تمدن کهن، آثار باستانی و مذهبی، معماری، صنایع دستی، فرهنگی و جغرافیایی دارد، از قابلیت های فراوانی برای تبدیل شدن به قطب گردشگری جهانی برخوردار است؛ با این اوصاف می بایست ایران جایگاهی فراتر از چیزی که هم اکنون در آن قرار دارد را صاحب می بود (تقوی، ۱۳۸۸: ۳).

در ذیل به چند نمونه از منابع موجود در این زمینه پرداخته شده است:

-موردوچ (Murdoch, 1999) در مقاله ای با عنوان «توسعه توریست در استونی : جاذبه ها، پایداری و توسعه روستایی»، عوامل مؤثر در توسعه توریسم در کشور استونی را از زمان استقلال این کشور بررسی می کند و در این بررسی، توسعه یکپارچه و شکل سمبولیک توریسم در دوران معاصر و پایداری آن (توریست پایدار) و همچنین مزایا و منافع اقتصادی توسعه توریست و تأثیر اجتماعی، اقتصادی و محیطی آن را به تصویر می کشد و بیان می کند که اعتماد گردشگران جایگاه ویژه ای در توسعه توریسم و جلب گردشگران از کشورهای مختلف دنیا دارد .

-لی (Lea, 1997) پژوهشی با عنوان «ظرفیت اجتماعی برنامه توریسم و جنبه های مختلف توریسم» انجام داده که در آن اعتماد، رضایت مندی و رفتار شهروندان با گردشگران مد نظر قرار گرفته است. هدف آن ارائه راهکارهایی برای گسترش مفهوم ظرفیت اجتماعی از جنبه های مختلف توریسم است؛ از جمله آن جشنواره برنامه های توریستی و مدیریتی است که برای این منظور فهم و کشف رفتار ملاقات کنندگان ضروری است. نتایج نشان داد که برای حفظ تمایل ملاقات کنندگان از جشنواره، باید مدیریت دقیق و برنامه های مناسب ارائه گردد (هزار جریبی، ۱۳۸۹: ۴ و۵).

-پاپلی یزدی و همکار (۱۳۸۵)، در پژوهشی با عنوان «گردشگری (ماهیت و مفاهیم)»، معتقدند مدیریت یکی از مهم ترین عوامل مؤثر در توسعه گردشگری مناطق است. مدیریت در بر گیرنده یک نگرش نظام مند است که در آن پویایی گردشگری در چهارچوب عرضه و تقاضا با تأکید بر پایداری مدنظر است. در این راستا مدیریت گردشگری پایدار در خصوص توسعه گردشگری و برآورد پایداری آن، نیازمند در نظر گرفتن سودمندی اقتصادی و پیامدهای اجتماعی گردشگری است(صفر آبادی ، ۱۳۹۳: ۵) .

-رحیم پور (۱۳۹۲) در کتاب «توسعه گردشگری در جمهوری اسلامی ایران، چالش ها و راهکارها» به منابع توسعه گرد شگری، موانع و محدودیت ها و راهکارهای توسعه صنعت گردشگری، برنامه های اول تا ششم عمرانی در خصوص گردشگری، چشم انداز گردشگری ایران در سال ۱۴۰۴، بازارهای آینده و جایگاه ایران در گردشگری بین المللی و چشم انداز آتی صنعت گردشگری پرداخته است .

-مسعود ناصری در سال ۱۳۷۵ تحقیقی تحت عنوان شناسایی موانع مؤثر بر توسعه صنعت توریسم ایران و طراحی الگوی تبیینی برای گسترش و جذب گردشگری، مشکلات صنعت گردشگری کشور را مشکلات سازمانی و تشکیلاتی، وجود سازمان های موازی، عدم هماهنگی بین این سازمانها، نبود قوانین و مقررات شفاف در مورد این صنعت، کمبود تأسیسات اقامتی، عدم ارائه خدمات مطلوب در هتل ها و اقامتگاه ها، ضعف سیستم حمل و نقل کشور، مشکلات آموزشی و نبود افراد متخصص مورد نیاز، مشکلات مربوط به تبلیغات، مشکلات تأمین سرمایه و اعتبارات بانکی و ... را برشمرده و برای رفع این مشکلات پیشنهادهایی از جمله؛ اختصاص زمین از طرف دولت برای احداث واحدهای اقامتی، اختصاص وام های کم بهره، تضمین به سرمایه گذار خارجی در مقابل مصادره و یا خروج سود به شکل ارز، مجهز نمودن سیستم حمل و نقل کشور، احداث تأسیسات اقامتی، آموزش افراد برای بخش های مختلف این صنعت، تدوین طرح جامع گردشگری، هماهنگی بین سازمان های مرتبط با گردشگری و ... را عنوان کرده است(علی پور، ۱۳۹۲: ۶).

-یوشانگ وانگ متوجه شد که هرگونه تأثیر بر ایمنی اعم از داخلی و بین المللی بر تقاضای گردشگری تأثیر منفی می گذارد. تأثیر بحران مالی بر تقاضای گردشگری کمتر قابل توجه است. اطمینان از ایمنی و سلامت گردشگران کلیدی برای حفظ تقاضا برای گردشگری بین المللی به درون است(مؤید فر، ۱۳۹۳ : ۶) .

- مکیان و نادی بنی در سال ۱۳۸۲، با «بررسی گردشگری خارجی در شهر یزد» جاذبه ها و مشکلات گردشگری این شهر را از دیدگاه گردشگران خارجی بررسی کرده اند. نتایج این پژوهش نشان می دهد که اکثر گردشگران خارجی بر جنبه های فرهنگی و امنیتی تأکید دارند (عبدلی، ۱۳۹۱: ۵).

۱ – ۱- بیان مسأله

اصولاً گردشگری تأثیر فراوانی بر کارکردهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی کشورها بر جای می گذارد، زیرا گردشگری اشتغال ایجاد می کند، سرمایه های اقتصادی را به جریان می اندازد و به دنبال افزایش تقاضا برای سفر به داخل کشور امنیت داخلی را افزایش می دهد .

علیرغم وجود ۱۲ نوع از ۱۷ نوع اقلیم آب و هوای جهان در ایران و تعداد ۱۱ هزار اثر ثبت شده تاریخی در فهرست میراث فرهنگی جهانی و با توجه به این نکته که کشور ما جزء ۱۰ کشور اول جهان از لحاظ جاذبه های گردشگری و جزء ۵ کشور اول جهان از

نظر تنوع گردشگری و جزء ۳ کشور اول جهان از نظر تنوع صنایع دستی است، اما در عمل هنوز نتوانسته به موفقیت چشمگیری در این صنعت در عرصه جهانی دست یابد(مالکی، ۱۳۹۱: ۳ و ۴).

درآمد سرشار نفت، موجب شده است این قسمت با بی توجهی روبرو شود و صرفاً در تنگناهای اقتصادی و سیاسی مورد توجه قرار گیرد و در تنگناهای سیاسی با استفاده از آن سعی می کنیم خود را به جامعه جهانی بچسبانیم(سعیدی، ۱۳۹۱: ۹). اقتصاد ایران متکی به درآمدهای نفتی است و این جریان، کشگلات زیادی را برای کشور به وجود آورده، چراکه با کمترین نوسان قیمتی در بازارهای بین المللی، یا تحریم اقتصادی از طرف کشورهای قدرتمند دنیا، سریع تحت تأثیر قرار می گیرد لذا متنوع کردن زمینه های درآمدی کشور و تکیه بر صادرات غیر نفتی، از راهکارهای برون رفت از این مسأله می باشد(صفاری زاده، ۱۳۹۰ : ۳) ، که یکی از راهکارها، برنامه ریزی در جهت افزایش امنیت اجتماعی و نیز معرفی ایران امن به جامعه جهانیست .

بر خلاف نظر عموم که عوامل اقتصادی و زیربنایی را علت اصلی رکود گردشگری در کشور می دانند، مسائل اجتماعی نیز در این جریان نقش عمده ای دارند که یکی از اصلی ترین این موضوعات، مسأله امنیت شهری و اجتماعی و تأثیر آن بر اذهان عموم و جوامع بین المللی است. در این پژوهش سعی شده است تا اندکی از اهمیت بسزای این آیتم در توسعه صنعت گردشگری کشور شرح داده شود.

۱- ۲- اهداف تحقیق

- بررسی ارتباط امنیت اجتماعی و توسعه صنعت گردشگری
- بررسی علل ضعف ایران در دستیابی به جایگاه مناسب در صنعت جهانی گردشگری
- بررسی اهمیت رونق صنعت گردشگری و بازتاب آن بر توسعه اقتصادی کشور

۱-۳- پرسش های تحقیق

در راستای اهداف تحقیق سؤال های زیر مد نظر است:

- آیا رکود یا توسعه گردشگری تأثیری بر اقتصاد منطقه دارد؟
- آیا توسعه گردشگری مسبب برقراری امنیت در کشور میزبان می باشد و بالعکس وجود امنیت زمینه ساز توسعه گردشگری خواهد بود؟
- آیا ایران جایگاه مناسبی در این صنعت داراست؟

۲- مبانی نظری

۲-۱ گردشگری

توریسم واژه ای فرانسوی از کلمه Tour گرفته شده است که در زبان فرانسوی به معانی پیمودن، سیر کردن و گردش نمودن به کار رفته است(فاضل نیا، ۱۳۸۹ : ۳).

جهانگردی «گردشگری» به عمل فردی که به مسافرت می رود و در مکانی که در خارج از محل زندگی و کار وی است برای مدتی کمتر از یک سال جهت تفریح، تجارت و دیگر هدف اقامت نماید، گفته می شود.

گردشگری را می توان بررسی عرضه و تقاضا در زمینه امکانات اقامتی، پذیرایی و خدماتی جانبی برای کسانی که خارج از منزل و محل کار خود به سر می برند دانست (مالکی، ۱۳۹۱ : ۵).

بسیاری از کشورها، به نقش و اهمیت گردشگری به عنوان منبعی برای ایجاد درآمد و اشتغال پی برده اند. در نتیجه بسیاری از آنان مناسباتشان را برای بهره گیری از مزیت های نسبی این صنعت توسعه داده اند.

بر این اساس، سازمان گردشگری جهانی در بیانیه مانیل، گردشگری را نیاز اساسی در هزاره سوم معرفی کرده است. بر اساس چهار دهه تحقیقات بانک جهانی، گردشگری به عنوان اهرمی قدرتمند در الگوواره توسعه مورد تأیید قرار گرفته است. به طوری که مروری بر مبانی نظری صنعت گردشگری، این صنعت را به عنوان عاملی تأثیر گذار بر توسعه نشان می دهد (صفاری زاده، ۱۳۹۰: ۴). گردشگری، نظام پیچیده ای است که ابعاد مختلف زندگی انسان ها اعم از اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، زیست محیطی و کالبدی (هم فضاهای شهری و هم فضاهای روستایی) را تحت تأثیر خود قرار داده است. در واقع گردشگری، صنعت تولید و مصرف است که توسعه آن، همواره به افزایش میزان اشتغال و درآمد ملی کمک کرده و موجب ایجاد تقاضا برای بسیاری از کالاها و خدمات گردیده است و در مبادلات فرهنگی، رشد اجتماعی و تفاهم ملی، سهم عمده ای دارد و در سال های اخیر به عنوان یک صنعت سودده با درآمد سرشار ارز، مورد توجه تمامی کشورهای جهان قرار گرفته است (فرزام، ۱۳۹۰: ۶).

۲- ۱- ۱- اهداف گردشگری

- بهبود کیفیت زندگی جامعه میزبان.
- تأمین تجارب کیفی برای گردشگران.
- حفظ محیط زیست.

۲ – ۱- ۲- انواع گردشگری

برای برنامه ریزی در عرصه گردشگری، علاوه بر تعاریف، شناخت انواع گردشگری و دسته بندی آنها بسیار مهم؛ زیرا تقاضاها و خدمات مورد نیاز انواع گردشگران یکسان نیست. برای مثال گردشگرانی که به قصد دیدار از اقوام و دوستان مسافرت می کنند معمولاً به هتل و رستوران بیرون از منزل نیاز ندارند، اما از سایر تسهیلات استفاده می کنند، در مقابل برای گردشگرانی که به قصد تجارت سفر می کنند ممکن است امکاناتی همچون هتل و تسهیلات اقامتی اهمیت زیادی داشته باشد و از طرفی علاقه ای به بازارهای محلی نداشته باشد.

بر این اساس می توان گردشگری را به شرح زیر بیان کرد:

گردشگری فرهنگی- اجتماعی : این نوع از گردشگری را می توان نوعی از گردشگری دانست که گردشگر در آن به جستجو، فراگیری و تجربه درباره فرهنگ حال و گذشته جامعه خود یا دیگران می پردازد. نکته بسیار جالب توجه آن است که آنچه گردشگر فرهنگی – اجتماعی کسب می کند، در واقع تجربه ای کیفی ناشی از تعامل میان وی و محیط مورد بازدید می باشد.

گردشگری مذهبی : یکی از قدیمی ترین انواع گردشگری که از جمله بزرگترین بخش های بازار سفر نیز به شمار می رود، گردشگری مذهبی است. مسلمانان چهارده قرن است که همه ساله به منظور انجام فریضه حج و زیارت مرقد پیامبر خاتم از اقصی نقاط جهان به سوی مکه و مدینه رهسپار می شوند.

گردشگری تجاری : مهمترین سفرهایی که برای شرکت در بازارها و نمایشگاه های بین المللی کالا و صنایع یا سرکشی و بازدید از کارخانه های مختلف، تجارت، خرید و فروش کالا و مبادلات صورت می گیرد.

گردشگری علمی – آموزشی : با هدف تحصیل و شرکت در کنفرانس ها، سمینارها، همایش ها و نمایشگاه های علمی تخصصی و آموزش های رزمی انجام می شود.

گردشگری سیاسی : مسافرت به منظور شرکت در تظاهرات و مشارکت در اجلاس های بین المللی و شرکت در مراسم سیاسی، مراسم به قدرت رسیدن یک حزب، تدفین رهبران و سالگردهای کشورها انجام می شود.

۲-۲ امنیت

امنیت در لغت به معنای ایمن شدن، در امان بودن و بی بیمی است و لغت امن را که مصدر امنیت است به معنای اطمینان و آرامش خاطر و ایمنی، آرامش قلب و خاطر جمع بودن می باشد. از طرف دیگر مفهوم امنیت به مصونیت از تعرض و تصرف اجباری و در مورد افراد به نبود هراس و بیم نسبت به حقوق و آزادی های مشروع و به مخاطره نیفتادن این حقوق و آزادی ها است(مالکی، ۱۳۹۱: ۱۰).

تعریف بعضی از کلمات که کاربرد و حوزه گسترده ای دارند، هم آسان و هم سخت است. آسان از این زاویه که برای همه مردم تعریف شده است و سخت از این زاویه که چگونه می توان گستردگی معنای کلمه ای مانند امنیت را در چند سطر بیان کرد؟ (صارمی، ۱۳۸۹ : ۳).

امنیت در لغت به معنی بی خوفی، امن، بی بیمی، ایمنی جای امن و در امان بودن است(دهخدا، ۱۳۷۷: ۳۳۷۶).

همچنین فرهنگ معین لغت امنیت را ایمن شدن و در امان بودن معنی کرده است(معین، ۱۳۷۸ : ۳۵۴).

مفهوم امنیت شهر گسترده تر از شهر ایمن است. ایمنی به طور ویژه حفاظت فیزیکی را در بر می گیرد. به عنوان مثال ایمنی در برابر بلایای طبیعی مانند زلزله، سیل، سرقت، خشونت و تصادفات رانندگی. اما امنیت شهر همه ابعاد مختلف شهر مانند امنیت اجتماعی، امنیت اعتقادی، امنیت روانی، امنیت اقتصادی و امنیت کالبدی را در بر می گیرد. بی توجهی به قوانین، ضوابط و هنجارها در بخش زیادی از ناامنی های غیر طبیعی در حوزه های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی با محوریت انسان قابل تعریف است. رفتارهای ناهنجار انسان باعث بروز معضلات همه جانبه در وقوع ناامنی های مختلف اجتماعی شده است. ناامنی هایی مانند قتل، فتنه، آشوب، سرقت، ظلم وستم، فساد، فحشا، افسردگی و خشونت، از مهمترین عوامل ناامنی با محوریت انسان است. ریشه ناامنی های انسان محور، برآمده از نابرابری های اجتماعی و عدم وجود نظم نهادی و اجتماعی است (صارمی، ۱۳۸۹: ۳ و ۴).

مفهوم امنیت به تدریج و با توسعه تمدن بشری تحول یافته است؛ به گونه ای که امنیت دیگر معادل تهدیدهای مرزی حاصل از تهدیدهای بیرونی نیست، بلکه ابعاد تازه ای به خود گرفته است که به فراخور نوع مسأله و حتی به جبر حاصل از عدم وجود آن در ساختار اجتماعی می تواند باعث شکل گیری مشکلات و معضلات ویژه ای شود. همچنین، امنیت به مفهوم امروزی را می توان در توسعه و مفاهیم وابسته و پیوسته آن و نه در میزان توان نظامی و اسلحه و قوای قهریه از جمله آنها و نه اهم آنهاست. براین اساس است که وقتی در مورد امنیت اجتماعی و اجتماع صحبت می شود خود به خود انسان در نظر می آید، انسان هایی که اجتماع را شکل داده اند و این اجتماع دارای قوانین و مقرراتی است که رعایت آن قوانین و مقررات، یکی از نیازهای اساسی انسان یعنی امنیت روانی انسان ها را تأمین می کند (امینی، ۱۳۹۲: ۴).

امنیت در ابعاد عینی و ذهنی – روانی است؛ به عبارت دیگر امنیت هم شامل اطمینان و آرامش فیزیکی و هم آرامش روحی و روانی است .

بدیهی است امنیت ذهنی و عینی از بعد فردی به امنیت اجتماعی وابسته است و امنیت در این حالت ابعادی چون امنیت شغلی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، قضایی و جانی را هم در بر می گیرد.

۲-۲-۱ ویژگی های امنیت

- امنیت جامع است؛ یعنی هر حوزه ای را که برای اداره امور جامعه ضروری است، در بر می گیرد.
- امنیت تجزیه ناپذیر است؛ یعنی فقدان امنیت در هر بعد از ابعاد متصور آن، به کل امنیت صدمه می زند.
- امنیت ذاتی است؛ ذاتی به معنای عدم نیاز به علت و دلیل و گریز است، لذا امنیت یعنی مصونیت و نیاز به مصونیت و عامل مصونیت و مدافع مصونیت.
- امنیت و عدالت؛ که مقدم بر همه امور است و این محدودیت به دین اسلام می باشد.
- ضریب همبستگی امنیت با سایر شئون حیات اجتماعی و فردی انسان تابع سطوح امنیت است، نه بالعکس.
- امنیت پدیده ای ادراکی و احساسی است (مالکی، ۱۳۹۱: ۷).

اساساً امنیت انسانی با رویکرد توسعه ای تحقق می یابد نه راهبردهای نظامی. برای عینیت بخشیدن به مفهوم جدید امنیت پنج اقدام اساسی: ثبات، برابری فرصت ها، توزیع مناسب تر دارایی های سودمند، نظیر زمین و سرمایه، دسترسی بدون محدودیت به فرصت های بازار، اشتغال زایی، شبکه ی سلامت همکانی، عدالت اجتماعی از طریق بازسازی ساختار درآمد و مصرف ضروری است(علی پور، ۱۳۹۲ : ۳۰).

۲-۲-۲- بررسی رویکردهای موجود در حوزه احساس امنیت:

- رویکرد سنتی : این رویکرد با پس زمینه تمرکز بر قدرت سخت افزاری از یکسو و مقابله با تهدیدات دشمنان خارجی از سوی دیگر، نقش و جایگاه جامعه (افراد) را به پایین ترین حد آن نازل می کند. از این رو زمینه بالقوه برای احساس ناامنی ایجاد می گردد .
- رویکرد اجتماعی : در مقابل دیدگاه فوق از نیمه دوم قرن بیستم این رویکرد با تمرکز بر بسترهای درونی و اجتماعی امنیت هرگونه تفکیک بین جامعه و دولت (قدرت) را عامل ناامنی و احساس آن برای مردم بود، نفی کرده و برعکس اعتقاد دارد که در شرایط مناسبات دو سویه بین دولت و مردم است که امنیت تولید و مبنای توسعه همه جانبه و پایدار قرار می گیرد. در این رویکرد همه افراد جامعه به تناسب در تولید امنیت نقش دارند و مبنای آن هم رضایت مندی افراد جامعه است.
- بخش دیگر از نظریه پردازان امنیت را از منظر فلسفی-سیاسی نگریسته و جامعه را زمانی دارای امنیت قلمداد کرده اند که در آن از یک سو حاکمان از میان طبقه برگزیده جامعه انتحاب می شوند و از سوی دیگر رفاه عمومی و تناسب قوای درونی فردی و درون جامعه مبنای مناسبات اجتماعی قرار می گیرد. از این رو امنیت عینی و امنیت ذهنی (احساس امنیت) در جامعه پایدار می گردد (هزار جریبی، ۱۳۸۹: ۱۰).

۳- امنیت و گردشگری

در دهه های اخیر، اهمیت گردشگری در سطح بین المللی هم از لحاظ تعداد گردشگران و هم از لحاظ درآمد ارزی همواره و به طور بی سابقه ای در حال افزایش بوده است. بررسی ادبیات گردشگری نشان می دهد که انتخاب مقصد همیشه یکی از مسائل مهم گردشگری بوده است. گردشگران برای انتخاب یک مقصد گردشگری عوامل متعددی را مورد بررسی قرار می دهند که یکی از این عوامل امنیت مقصد می باشد. به بیان دیگر یکی از عوامل اصلی عدم جذابیت شهر را عدم امنیت، عدم روشنی وضوح زمینه و عوامل شهر می دانندکه کمتر جهانگردی را به خود جلب می کند(غلامحسینی، ۱۳۹۱: ۲).

امنیت به عنوان یکی از اساسی ترین و مهم ترین رکن توسعه گردشگری می باشد. چون دوام و پایداری این صنعت با وجود امنیت کامل میسر خواهد بود. ناپایداری جریانات سیاسی داخلی، جنگ، بیماری های واگیردار انسانی – حیوانی، مخاطرات طبیعی (سونامی، گردباد، زلزله و سیل) آلودگی آب، نامناسب بودن شبکه های ارتباطی و وسایل حمل و نقل و وسایل دیگر از جمله عوامل تهدید کننده امنیت گردشگران و مقصد گردشگری است که در چند دهه گذشته صنعت گردشگری بسیاری از کشورها را تحت تأثیر منفی قرار داده است. به عنوان مثال، ناپایداری جریانات سیاسی داخلی در بسیاری از کشورهای خاورمیانه و جنگ، کاهش و رکود گردشگری در کشورها را به دنبال داشته است.

به طور کلی به نظر می رسد امنیت یک کالای جهانی است که همه اعضای جامعه سعی می کنند آن را به دست بیاورند. به علاوه کسب امنیت زیاد باعث ترویج حالت خوش خیالی می شود که خود مانع پیشرفت مترقیانه شده و به حالت رضایت گونه نظرات انعطاف پذیر نسبت به گرفتاری دیگران کمک می کند (مالکی، ۱۳۹۱ : ۱۶).

جاذبه های توریستی مقصد در تاریکی فضای امنیتی آن کشور درخشش و زیبایی خود را از دست می دهد و بالعکس امنیت و پایداری و ثبات در یک کشور می تواند نقش بسزایی در توسعه و رونق گردشگری داشته باشد. به عبارتی دیگر مهم ترین جاذبه توریستی یک کشور امنیت آن کشور می باشد. یک کشور امن، صنعت گردشگری فعال و درخشانی خواهد داشت و یک کشور با سرمایه گذاری در بخش گردشگری می تواند بانی حذف برخی از مهم ترین انگیزش های مجرمانه باشد و به این ترتیب به تضمین نسبی امنیت منجر گردد (امینیان، ۱۳۹۱ : ۸) .

توسعه صنعت گردشگری در هر کشور نشان از ثبات امنیت ملی در آن کشور است و توسعه امنیت ملی در کشورهای مختلف موجب رشد خارق العاده صنعت گردشگری در دهه های اخیر می باشد و گردشگران هیچ گاه در مناطق آسیب زده و ناامن حاضر نمی شوند و طبیعی است که قبل از برنامه ریزی برای آغاز یک مسافرت، تلاش می کنند تا اطلاعات کافی در خصوص امنیت و ایمنی منطقه مقصد را به دست آورند(تقوی، ۱۳۹۱ : ۵).

توسعه و امنیت مکمل یکدیگرند. بدیهی است امنیت پایدار، مرهون توسعه پایدار است و توسعه پایدار تضمین کننده امنیت ملی است. امروزه هر آن چیزی که از تعریف علمی برخوردار نبوده قواعد منطقی بر آن حاکم نباشد شکست خورده و یا حالت رکود به خود می گیرد. این امر در سنعت گردشگری نیز صادق است.

نقش و تأثیر صنعت گردشگری در ترسیم امنیت ملی یک کشور چنان است که اکثر کشورهای توسعه یافته با وجود دارا بودن منابع کلان اقتصادی و درآمد، ترجیح می دهند بر روی این صنعت متمرکز شوند. حضور مستقیم بازدیدکنندگان و گردشگران در یک کشور علاوه بر توسعه اقتصادی و تبادلات فرهنگی، آن کشور را به عنوان یک قطب امن گردشگری به جهانیان معرفی می کند. در این زمینه می توان به نقش ۱) دولت ها، ۲) برنامه ریزی، ۳) هویت فرهنگی، ۴) عوامل سیاسی و اداری و ۵) شبکه راه ها به عنوان عناصر تأثیرگذار در امنیت گردشگران اشاره کرد (امینیان، ۱۳۹۱ : ۷).

در مجموع مهم ترین شاخص های اجتماعی برای تأمین امنیت گردشگری پایدار عبارت اند از:

۱-میزان جرایم صورت گرفته در مخالفت با گردشگران و صنعت گردشگری توسط مردمان بومی و غیر بومی؛ ۲- تعداد شکایات ناشی از کردشگر و فعالیت های گردشگری؛ ۳- واکنش های ساکنان محلی به گردشگری و گردشگر؛ ۴- میزان انحراف های اجتماعی و اخلاقی در ارتباط با گردشگری؛ ۵- ظرفیت اجتماعی از لحاظ تأمین مایحتاج گردشگری؛ ۶- مدت زمان میانگین اقامت بازدیدکنندگان؛ ۷-مهاجرت های مرتبط با گردشگری؛ ۸- نسبت ساکنان محلی به گردشگران؛ ۹- میزان جرایم به وقوع

پیوسته ناشی از تحریک های گردشگران؛ ۱۰- میزان رضایتمندی گردشگران از بازدید؛ ۱۱- تصویری که از بازدید و مکان مورد بازدید در ذهن بازدیدکنندگان شکل می گیرد(ابراهیمی، ۱۳۹۱ : ۹).

۳-۱ عناصر تأثیرگذار در امنیت گردشگران

۱- نقش دولت ها: دولت و بخش خصوصی باید نسبت به حفظ سلامت گردشگران حساس باشند و به طور کلی جنبه های خطرناک گردشگری باید حل و فصل شوند، هرگونه مشکل تندرستی، حمله به توریست ها، بیماری هایی مانند مالاریا و ایدز پرداخته شود و از آن آگاه باشند و دیگر دولت ها را در جریان امر قرار دهند. شرایط و آیین نامه های مسافرتی به ویژه قسمت مهاجرت و گمرک تا حد امکان کارآمد باشد، در عین حال مقررات را اعمال کند.

۲- برنامه ریزی: چنانچه گردشگری با برنامه ریزی خوب اداره و توسعه داده نشود می تواند مشکلات اجتماعی و فرهنگی به وجود آورد.

۳- هویت فرهنگی: برخی مسائل می تواند به ضعف فرهنگی و سست شدن احساس هویت فرهنگی بیانجامد. استفاده بیش از حد گردشگران از مناطق باستان شناختی و تاریخی می تواند موجب تخریب آنها شود. وقتی لباس، مراسم، موسیقی، رقص، صنایع دستی و الگوهای فرهنگی محلی به طور ناشایست به عنوان جاذبه های توریستی ارائه شدند موجب تجارتی شدن مفرط و از دست رفتن اصالت آنها می شود.

۴- عوامل سیاسی و اداری: این عوامل در ارتباط با معیارهای مورد موافقت جهت تسهیل در امر جابجایی افرادی است که هدفشان مسافرت است، به ویژه در مرزهایی که کنترل جدی نمی کنند، معیارهای رفاهی نامناسب مانع شرایط بین کشورها می شود که از نظر جغرافیایی نزدیک یکدیگر هستند. عدم ثبات سیاسی و تغییرات ناگهانی نیز از عوامل شدیداً بازدارنده هستند.

۵- شبکه راه ها: دوره سلطنت شاه عباس اول را می توان یکی از مهم ترین ادوار توسعه جهانگردی و ایرانگردی به حساب آورد. این توسعه به چند عامل بستگی دارد که مهم ترین آن عبارت بود از امنیت و توسعه راه های ارتباطی و تأسیسات اقامتی که در این دوره برای سهولت ارتباط و توسعه (امنیتی، اقتصادی) کشور شبکه منظمی از راه های اساسی به وجود آمده، به طوریکه امروزه هنوز راه هایی که به نام راه شاه عباس معروف است در برخی نقاط کشور شناخته می شود که در واقع جانشین شاه راه بزرگ هخامنشی است که به موازات مرمت راه های قدیمی و ایجاد راه های جدید شاه عباس به آسایش و رفاه مسافران توجه خواص داشت (مالکی، ۱۳۹۱: ۱۹ و ۲۰).

۴- علل عقب ماندگی (ناکامی) ایران در جذب توریسم

اگرچه توسعه ایرانگردی و جهانگردی به منظور استفاده هر چه بیشتر از مزایای متعدد آن اجتناب ناپذیر است و کوتاهی از این مهم خسارات جبران ناپذیر اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و ... در بر خواهد داشت، ولی مشکلات و تنگناهای متعددی در راه رشد و توسعه صنعت توریسم ایران وجود دارد که برخی از این مشکلات عبارتند از:

۱- مشخص نبودن هدف ها و سیاست های ایرانگردی و جهانگردی

۲- هجوم تبلیغاتی دشمنان ایران برای مخدوش کردن چهره ی واقعی انقلاب اسلامی و ایجاد مشکلات سیاسی و اجتماعی در سطح بین المللی به منظور به انزوا کشیدن ایران.

۳- عدم تطبیق و هماهنگی فرهنگ گردشگران برخی از کشورهای خارجی با فرهنگ اسلامی در روابط برخوردهای اجتماعی.

۴- فقدان نیروی انسانی کارآزموده متخصص امور گردشگری و ایرانگردی و بی اطلاعی و بی تجربگی کادر شاغل در مؤسسات جهانگردی (از قبیل خدمتگزاران هتل ها، کارکنان آژانس ها و راهنمایان جهانگردی).

۵- عدم تمایل بخش خصوصی به سرمایه گذاری در این بخش به علت نداشتن تأمین و تضمین مالکیت و عدم سودآوری و حمایت دولت.

۶- نبود مراکز آموزشی لازم در مقاطع مختلف برای تربیت نیروهای انسانی مورد نیاز بخش های مختلف جهانگردی.

۷- فقدان تسهیلات لازم برای وارد کردن تجهیزات و تأسیسات مورد نیاز صنعت گردشگری که در داخل امکان تولید ندارد، با استفاده از تخفیفات ویژه ی گمرکی و سود بازرگانی و ترخیص سریع.

۸- ناهماهنگی سازمان ها و ارگان های دولتی که در بهبود وضع جهانگردی مؤثرند (مانند استانداری ها، فرمانداری ها، شهرداری ها، وزارت امور خارجه، وزارت راه و ترابری، سازمان های تبلیغاتی و گمرکات) (امینیان، ۱۳۹۱: ۱۲).

۵- نتیجه گیری

جهانگردی از مهم ترین فعالیت های انسان معاصر است که همراه با به وجود آوردن تغییراتی شگرف در سیمای زمین، تحولاتی بنیادی در شرایط اقتصادی، فرهنگی و آداب و رسوم به وجود آورده است. علیرغم اینکه کشور ایران جزء ۱۰ کشور برتر جهان از نظر وجود اماکن تاریخی، باستانی و توریستی است از نظر درآمد ارزی از طریق گردشگری در جایگاه مناسبی قرار ندارد و این نشان دهنده ضعف سیستم های مرتبط با صنعت گردشگری در آن است .

اصولاً گردشگری تأثیر فراوانی بر کارکردهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی کشورها بر جای می گذارد، زیرا گردشگری اشتغال ایجاد می کند، سرمایه های اقتصادی را به جریان می اندازد و به دنبال افزایش تقاضا برای سفر به داخل کشور امنیت را افزایش می دهد.

امنیت و صنعت گردشگری در تعاملی دوجانبه هم می توانند تأثیر افزایشی بر هم داشته باشند هم تأثیر کاهشی. به این معنا که افزایش (یا کاهش) امنیت باعث رونق (یا رکود) صنعت گردشگری خواهد شد و بالعکس. بنابراین اگر خواهان توسعه صنعت گردشگری هستیم، باید به مقوله امنیت توجه ویژه ای داشته باشیم.

اساساً امنیت انسانی با رویکرد توسعه ای تحقق می یابد نه راهبردهای نظامی. برای عینیت بخشیدن به مفهوم جدید امنیت پنج اقدام اساسی: ثبات، برابری فرصت ها، توزیع مناسب تر دارایی های سودمند، نظیر زمین و سرمایه، دسترسی بدون محدودیت به فرصت های بازار، اشتغال زایی، شبکه ی سلامت همگانی، عدالت اجتماعی از طریق بازسازی ساختار درآمد و مصرف ضروری است. بر اساس شرایط خاص مناطق مرزی ایران، یکی از روش های کارآمد و کم هزینه در راستای ارتقای امنیت، توجه به توسعه اقتصادی و نهایتاً اجتماعی- سیاسی مناطق یاد شده، از طریق توسعه گردشگری داخلی خواهد بود. از یک سو به سبب کاربر بودن، اشتغال و تقلیل مشکل بیکاری را به همراه داشته و از سوی دیگر مبادله گردشگری ضمن برقراری تماس های بیشتر در فرهنگ های گوناگون درک و تفاهم بیشتری میان اقوام مختلف ایجاد می نماید.

۶- مراجع

۱- امینیان، سکینه، فرجی، عبدالله (۱۳۹۱)؛ « امنیت گامی مؤثر در جهت توسعه صنعت گردشگری»، فصلنامه دانش انتظامی کردستان، پاییز، شماره ۱۱

۲- پر موسوی، سید موسی، امینی، میلاد (۱۳۹۲)؛ « شاخص های شهر امن در اسلام و جایگاه حقوق شهروندی و مدیریت شهری در ارتقای امنیت اجتماعی»، پنجمین کنفرانس برنامه ریزی و مدیریت شهری

۳- پور اصغر، فرزام، ویسی، رضا (۱۳۹۰)؛ « آمایش سرزمین مبنایی برای توسعه صنعت گردشگری پایدار»، فصلنامه علوم اقتصادی، سال چهارم، شماره ۱۴

۴- تقوی، مهدی، قلی پور سلیمانی، علی (۱۳۸۸)؛ « عوامل مؤثر بر رشد صنعت گردشگری ایران»، پژوهشنامه اقتصادی، سال نهم، شماره سوم

- سعیدی، علی اصغر، بهشتی، سید محمد، رضوانی، رضا (۱۳۹۱)؛ «موانع اصلی سیاست گذاری گردشگری از نظر نخبگان»، مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری، سال اول، شماره دوم

۵- دهخدا، علی اکبر، ۱۳۷۷؛ لغت نامه دهخدا، انتشارات و چاپ دانشگاه تهران

۶- صارمی، حمیدرضا، صارمی، مسعود (۱۳۸۹)؛ «عوامل پیدایش ناامنی در شهرها از منظر اسلام»، فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی، شماره اول

۷- صفاری زاده، مصیب، خزایی، مصطفی (۱۳۹۰)؛ «امکان سنجی توسعه پایدار گردشگری در شهر یاسوج با استفاده از مدل SWOT»، فصلنامه فضای گردشگری، سال سوم، شماره ۱۰

۸- صفر آبادی، اعظم، وارثی، حمید (۱۳۹۳)؛ «نقش عوامل اجتماعی گردشگری در توسعه گردشگری شهری (مورد مطالعه : شهر اصفهان)»، مطالعات جامعه شناختی شهری، پاییز، شماره ۱۲

۹- عبدلی، اصغر و محمدی، جمال و ابراهیمی، رضا، (۱۳۹۱)؛ «تحلیلی بر میزان احساس امنیت اجتماعی گردشگران شهری (مطالعه موردی: گردشگران داخلی شهر اصفهان)»، نشریه علمی – پژوهشی جغرافیا و برنامه ریزی، سال ۱۸، شماره ۵۰

۱۰- علی پور، سید خلیل، رستم گورانی، ابراهیم، حسینی، سید مهدی (۱۳۹۳)؛ «بررسی سیاست ها و راهبردهای توسعه گردشگری در مناطق آزاد تجاری با تأکید بر نظام و امنیت اجتماعی : مطالعه مردی منطقه آزاد قشم»، پژوهشنامه جغرافیای انتظامی، سال دوم، شماره ششم

۱۱- غلامحسینی، رحیم، کلانتری، محسن، احمدی، فرزانه (۱۳۹۱)؛ «تأثر گذاری نور پردازی در امنیت شهری و توسعه گردشگری»، فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، سال سوم، شماره ۹

۱۲- فاضل نیا، غریب، هدایتی، صلاح (۱۳۸۹)؛ «راهبردهای مناسب برای توسعه گردشگری دریاچه زریوار»، جغرافیا و توسعه، پاییز، شماره ۱۹

۱۳- لطفی فر، مجتبی، یغفوری، حسین (۱۳۹۱)؛ «نقش امنیت در توسعه گردشگری (مورد شناسی چابهار)»، اولین همایش ملی توسعه سواحل مکران و اقتدار دریایی جمهوری اسلامی ایران

۱۴- مالکی، اسداله (۱۳۹۱)؛ «گردشگری، اشتغال، نظم و امنیت»، فصلنامه دانش انتظامی گیلان، سال اول

۱۵- معین، محمد، ۱۳۷۸؛ فرهنگ فارسی دکتر محمد معین، انتشارات امیرکبیر، تهران

۱۶- مؤید فر، سعید، تقوایی، مسعود، زنگی آبادی، علی (۱۳۹۳)؛ «تبیین امنیت گردشگران با تأکید بر مؤلفه های مدیریت بحران گردشگری(مطالعه موردی: فضاهای گردشگری شهر یزد)»، پژوهشنامه جغرافیای انتظامی، سال دوم، شماره هفتم

۱۷- هزار جریبی، جعفر، محمد نجفی، ملک (۱۳۸۹؛ «اعتماد اجتماعی و توسعه گردشگری»، مطالعات و پژوهش های شهری و منطقه ای، زمستان، شماره هفتم

۱۸- هزار جریبی، جعفر (۱۳۹۰)؛ «احساس امنیت اجتماعی از منظر توسعه گردشگری»، مجله جغرافیا و برنامه ریزی محیطی، سال ۲۲، شماره ۴۲